

EL PRIMER FRANQUISME A VIC (1939-1949)

XAVIER TORNAFOCH YUSTE

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Índex

Introducció	7
I.- La dreta local durant la República i la Guerra Civil (1931-1939)	
.....	11
1. Un nou escenari polític.....	11
2. El catalanisme conservador	14
3. Els tradicionalistes.....	16
4. La dreta autoritària.....	18
5. Guerra, persecució i exili (1936-1939).....	22
5.1.- El fracàs de la insurrecció	22
5.2.- La dreta local als camps de batalla.....	23
5.3.- Els morts a la rereguarda.....	28
II.- L'organització de la «nueva España» a Vic (1939-1949)	31
1. FET y las JONS: el Partit Únic	31
2. Les primeres comissions gestores municipals	40
3. L'acció municipal: de les gestores provisionals a la «normalització»	53
4. L'Església local recupera el seu poder.....	64
5. Els anys de la fam	71
6. La repressió política, cultural i moral	77
Conclusions	83
Documents	89
Taules	115
Bibliografia i fonts	119
	125

Introducció

Sovint s'ha vist el franquisme com un règim monolític i invariable al llarg del temps, però, si afinem l'anàlisi, i els estudis locals tenen aquesta finalitat, ens adonarem que aquest període es va anar configurant per agregació de sectors polítics propers i diferenciats alhora, sovint en competició, amb característiques pròpies, depenent dels municipis o territoris. A Vic, la formació del franquisme es va fer inicialment a partir de les forces que ja existien durant el període anterior a la proclamació de la República. Tanmateix, ben aviat els nous agents de la política espanyola reclamaran protagonisme, que recaurà principalment en el Partit Únic sorgit del decret d'unificació de l'abril del 1937, això és la *Falange Española Tradicionalista y de las JONS*. Ara bé, aquesta centralització política no estalviarà conflictes entre els sectors enfrontats per a fer-se amb la direcció del «*Movimiento*» i de les institucions que hi estaven supeditades.

Així doncs, la dinàmica política de Vic durant els anys immediatament posteriors a la guerra civil va reproduir els debats a l'interior del bloc hegemònic local que s'havien portat a terme en el període anterior a la contesa bèl·lica. Des del començament del segle xx, les picabaralles per assolir el poder municipal es materialitzaren en un triple enfrontament entre tradicionalistes, monàrquics i catalanistes. Tots ells compartien una accentuada intransigència religiosa i es consideraven representants de les «classes rectores», cridades a conduir els afers de la ciutat. L'Església local justificava i encoratjava el domini social i polític d'aquests sectors. Pel que fa a les classes populars, fins a la proclamació de la Segona República, maldaran per a fer-se un lloc en la vida pública local i millorar les seves condicions de vida i

de treball. Aquestes pretensions exigien la democratització de la política, la netedat dels processos electorals i la mobilització de l'electorat obrer. El camí cap a la normalització i democratització de la política catalana, amb les seves especificitats locals, culminarà amb l'arribada del règim republicà, amb la consolidació de les noves formes en la vida pública a Catalunya. A Vic, aquest procés tindrà unes característiques específiques, derivades en bona mesura del pes extraordinari de l'element eclesiàstic i de l'entorn burgès i purità de la ciutat. Això farà que l'oferta conservadora mantingui en temps de la República una enorme força electoral i institucional.

L'esclat de la guerra civil farà que les classes populars aconseguixin l'hegemonia per la qual havien lluitat durant tres dècades, en un context d'enfrontament bèl·lic i de revolució. Contràriament, la derrota de la República representarà la seva expulsió de l'escena política local. Aquests sectors mai no havien estat hegemònics a Vic, tret del breu període republicà, però ara quedaven derrotats i apartats definitivament de la vida política del municipi. Sota els paraigües d'un règim totalitari de partit únic, es tornava a la vella política oligàrquica anterior a la República, però sense el factor distorsionador del moviment popular. Tornaran les velles pugnes, però no ho faran en confrontació electoral ni públicament. El règim no ho permetrà. La lluita per l'hegemonia a l'interior del bloc dominant tornarà a enfrontar els diversos corrents que en formen part. Formalment, tots eren addictes al nou règim que els havia salvat de les inclemències de la revolució i la guerra. Com a grup social, havien estat víctimes d'expropiacions, persecucions, empresonaments i assassinats. En alguns casos, havien fugit a l'Espanya franquista i s'havien incorporat a l'exèrcit rebel. Havien combatut i havien tornat a Vic per a fer-se càrrec dels patrimonis familiars, i també del poder polític.

A Vic, la formació d'aquest poder local en el primer franquisme té unes característiques pròpies, perquè la biga mestra sobre la qual s'edificarà aquesta nova/vella hegemonia, el Partit Únic, es constituirà a partir d'organitzacions preexistents a la ciutat, la Falange Española i la Comunió Tradicionalista. No serà una creació *ex novo* que arribarà des del govern civil de la província, com a moltes altres localitats catalanes. Aquí, existirà un element autòcton que ja havia participat en la política domèstica abans de la guerra. D'una banda, FE-JONS tenia un petit nucli organitzat

a la ciutat durant els temps de la Segona República. De l'altra, els tradicionalistes, hereus del vell carlisme històric, havien estat protagonistes de la política vigatana des del tombant de segle. Els uns i els altres aportaran els primers militants i activistes del Partit Únic a partir del 1939. No serà fins al començament dels anys cinquanta que els vells corrents polítics es difuminaran i emergirà el que alguns han anomenat el «franquisme sociològic», elements provinents del qual seran els encarregats de dirigir la institució municipal i les organitzacions del Partit Únic a partir d'aquell moment. Aquests ja no seran falangistes, carlistes o dre-tans sense adscripció partidària, seran únicament franquistes.

Aquest entorn polític dirigirà i controlarà la implantació del règim a la ciutat, amb les seves derivades socials, econòmiques i morals. El present estudi pretén apropar-se al coneixement de la construcció i consolidació d'aquesta «nova» societat i d'aquesta «nova» política, començant per apuntar la confrontació social i política anterior a la guerra civil, moment en què canvien les hegemonies com ja s'ha dit, amb una especial atenció a les forces de la dreta local, que seran les cridades a conduir el poder a partir de l'ocupació de la ciutat el mes de febrer de 1939. És per això que la primera part del treball analitza el període de la Segona República, sense la comprensió del qual no és possible entendre el que significarà el primer franquisme a Vic. Tanmateix, caldrà tenir en compte dues qüestions, que depassen el marc estricte d'aquesta gènesi, i que aniran adquirint valor amb el pas dels anys. D'una banda, la importància de la guerra civil i dels seus efectes a l'hora de dibuixar les noves hegemonies. De l'altra, la progressiva consolidació del «franquisme» com a ideologia única. La segona part de l'estudi es centra en el procés que condueix cap a aquesta «unificació» ideològica, política i social. Posa l'accent en la manera com es produeix aquest fenomen històric en un marc territorial determinat, quins són els seus protagonistes, qui guanya i qui perd. Enmig de tot això, com no podia ser d'una altra forma tractant-se de Vic, el paper de l'Església i del seu representant màxim en l'àmbit territorial: el bisbe.

Els deu anys que van del 1939 al 1949 posaran les bases del que serà el règim franquista a Vic fins a la seva desaparició. Els canvis en l'àmbit polític i administratiu, les transformacions econòmiques i la relaxació moral, no modificaran els aspectes centrals del règim en el seu desenvolupament local. En aquest

període, el franquisme, que com ja hem dit no serà ni monolític ni invariable, es mantindrà ferm en la seva concepció jeràrquica de la política i de la societat, disposat a acceptar qualsevol canvi que no discutís els fonaments de la «*España una, grande y libre*», amb el que això volia dir d'anorreament cultural, lingüístic i polític en una ciutat que havia vist néixer algunes de les principals figures del catalanisme. Sovint s'ha dit que aquells foren anys foscos; aquest estudi pretén posar una mica de llum enmig de la foscor.

I. La dreta local durant la República i la guerra civil (1931-1939)

1. UN NOU ESCENARI POLÍTIC

La victòria dels republicans i de la resta de forces antimonàrquiques a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1936 a les grans ciutats espanyoles precipità la fugida del rei Alfons XIII i la proclamació, el dia 14, de la Segona República Espanyola. A Vic, començà a circular a mitja tarda del mateix dia 14 el rumor que en alguns indrets d'Espanya s'havia proclamat la República. La primera bandera republicana fou hissada a la Rambla del Passeig, a la façana del local del Partit Catalanista Republicà (PCR), que havia guanyat les eleccions municipals a Vic en coalició amb un grup obrer. Després, una multitud es congregà davant de l'ajuntament exigint que també fos hissada a la casa de la ciutat. Una comissió integrada per regidors republicans i obreristes es constituí en comissió i s'encarregà de penjar a la balcona de l'ajuntament les banderes de la República i de Catalunya.¹ Cap a les sis de la tarda, s'escoltà per ràdio la veu de Francesc Macià proclamant la República Catalana. Per tota la ciutat s'organitzaren manifestacions espontànies, en les quals es cantava «Els Segadors» i «La Marsellesa».² El dia 15 gairebé ningú no va anar a treballar i es celebrà una ballada de sardanes a la plaça Major i un gran concert de l'Orfeó Vigatà. El 16 d'abril, el consistori vigatà es reuní en sessió plenària extraordinària i es va fer la constitu-

1. AMV, «Edictes i bans, 1848-1950» (14 abril 1931).

2. *La Comarca de Vich*, (18 abril 1931), p. 7.

ció de l'ajuntament segons els resultats de les passades eleccions municipals. El regidor del PCR Marià Serra i Badell —un conegut empresari adober— fou elegit alcalde. En aquell mateix ple, el consistori aprovà una declaració en què l'Ajuntament de Vic reconeixia i acceptava plenament la República catalana constituïda sota la presidència de Francesc Macià. El dia 17, el govern provisional de la República a Madrid i els dirigents de la República catalana, encapçalats pel president Macià, arribaren a un acord: mentre s'iniciava el procés per a aprovar l'estatut d'autonomia de Catalunya, el poder autònom català s'anomenaria Generalitat i es renunciava a la República catalana.

La vida pública de la ciutat entrava en una nova etapa. Després de trenta anys de consistoris oligàrquics, l'ajuntament tenia una majoria de regidors d'esquerres. Tot i que la procedència social dels consellers de la llista guanyadora era heterogènia, amb un predomini de membres de la petita i mitjana burgesia local, els nous dirigents municipals representaven l'esquerra hegemònica a Vic en aquells moments. A més, s'havia produït una renovació del personal polític: només 4 dels 19 membres de l'ajuntament havien tingut responsabilitats municipals abans del 1923. La política oligàrquica de la Restauració havia rebut un cop mortal i les velles entitats de Vic (Catalunya Vella i Centre Tradicionalista de l'Alta Muntanya) patien una derrota inesperada davant d'un partit ben organitzat, el PCR, i d'un moviment obrer en eferescència. D'altra banda, apareixen en l'escena política local fraccions catalanistes que posen en qüestió el lideratge de l'oligarquia conservadora de Vic i que exigeixen la radicalització d'aquest moviment.

Al llarg de la Segona República, el nou marc legislatiu emfatitza i consolida la intervenció política del poble. A Vic, a pesar de la influència de l'Església i de la persistència del clientelisme i el patronatge, la mobilització electoral i la centralització política s'estendran a tots els àmbits ideològics. Durant aquest període, la vida pública vigatana, que continuarà fortament influïda per les forces immobilistes, es «nacionalitzarà» i es «democratitzarà», com estava succeint a la resta de Catalunya.

En un context local de secularització de la societat i de crisi econòmica, les forces polítiques vigatanes es transformaren ràpidament durant els anys de la República (1931-1936). En aquell període, les dretes i les esquerres de Vic no van quedar al marge

La caiguda de Catalunya l'hivern del 1939 va fer que l'una darrere l'altra les poblacions del nostre país s'anessin incorporant a l'estat franquista. La ciutat de Vic ho va fer al començament del mes de febrer. Amb les tropes franquistes arribava un nou/vell ordre polític i social. Els vigatans comprovaren aviat que la «Nueva España» que els prometien les autoritats era un projecte totalitari que es fonamentava en el recordatori permanent de la victòria militar i en la repressió dels vençuts. A Vic, la instauració i consolidació d'aquest règim va tenir unes característiques particulars que la singularitzaran respecte a altres realitats locals; potser la més important va ser la persistència d'un carlisme, ara plenament integrat en l'establishment franquista, que ocuparà posicions de poder fins als anys cinquanta. Aquest llibre pretén explicar no només els debats en el si del grup dominant franquista a la ciutat en aquells anys, sinó també la concreció d'uns dogmes morals, polítics i socials que afectaren tota la societat.

ISBN 978-84-9883-959-3

1 6 5 0 1

9 788498 839593

501

BIBLIOTECA

SERRA

D'OR